

МОЛ-МУЛКЛАРНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ ТАРТИБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Сафаров Ғиёсиддин Абдуллаевич

"Солиқлар ва солиққа тортиш" кафедраси мустақил изланувчиси

ORCID:0000-0002-4206-9888

DEVELOPING THE ORDER OF PROPERTY TAXATION

Safarov G'iyosiddin Abdullayevich

Independent researcher of "Taxes and taxation" department

ORCID:0000-0002-4206-9888

JEL Classification: H2, H26

Аннотация. Мақолада мол-мулк солигининг иқтисодий моҳияти ва хусусиятлари, бюджет даромадларидаги аҳамияти, солиқ тушумининг солиқ тўловчилар гуруҳлари бўйича шаклланиши, амалдаги ҳолати ўрганилган ҳамда бу борадаги муаммоларга тўхталиб, уларни бартараф этишга доир фикр-мулоҳазалар келтирилган.

Республикамиз солиқ тизимидаги сўнгги йилларда амалга оширилган ўзгаришлар унинг жаҳон солиқ тизимига яқинлашишига, барча ҳўжсалик юритувчи субъектлар учун солиққа тортиш мажбуриятларини мақбуллаштиришга хизмат қилмоқда. Шу билан бирга мол-мулк солиғи ва ер солигининг амалдаги механизмида айрим муаммоларнинг сақланиб қолаётганлиги, уларни замон талаблари асосида такомиллаштириш заруриятининг пайдо бўлганлиги мазкур солиқлар ўрнига кўчмас мулк солигини жорий этишни тақазо этмоқда. Жаҳон солиқ амалиётида самарали қўлланилиб келинаётган кўчмас мулк солигини мамлакатимизда жорий этиш амалдаги мол-мулк солиғи ва ер солигини такомиллаштириш зарурлигини кўрсатмоқда. Кўчмас мулк солигини жорий этиш мол-мулк ва ер ресурсларини баҳосини бозор баҳосида аниқлашни

талаб этиб, мол-мулк солиғи ва ер солиғи базасини аниқлашни такомиллаштириш орқали амалга оширилади.

Республикамизда мол-мулк солигини юридик шахслар ва жисмоний шахслар тўлайди. Юридик ва жисмоний шахслар тўлайдиган мол-мулк солигини ҳисоблаш ва бюджетга тўлаш тартиби бир биридан кескин фарқ қилади. Шу билан бирга ер солигининг базаси ер участкаларини қийматига боғлиқ бўлмаган ҳолда, ер участкасининг умумий майдони қилиб белгиланганлиги кўчмас мулк солигини жорий қилишда мураккаблиklar келтириб чиқармоқда.

Кўчмас мулк объектларининг бозор баҳосига яқин бўлган кадастр қиймати асосида мол-мулк ва ер солиқларини ҳисоблаш тизимини босқичма босқичда амалга ошириш чора-тадбирларини белгиланиши ушбу солиқларнинг амалдаги механизмини такомиллаштириш заруратини тақазо этмоқда.

Кўчмас мулк солигини жорий этиш мулкый солиқларни жаҳон солиқ тизимига яқинлашиши билан бирга солиққа тортишнинг адолатлилигини таъминлашга, ресурслардан самарали фойдаланишга қаратилган иқтисодий механизм самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Abstract. *Economic nature and characteristics of property tax, its importance in budget revenues, the formation of tax revenue by groups of taxpayers, the current situation, and the author's opinions on the problems in this regard and their elimination are presented in the article.*

The changes made in the tax system of our republic in recent years serve to bring it closer to the world tax system, to optimize taxation obligations for all economic entities. At the same time, the fact that some problems remain in the current mechanism of property tax and land tax, and the need to improve them based on the requirements of the times, requires the introduction of real estate tax instead of these taxes. The introduction of the real estate tax in our country, which is effectively used in the world tax practice, shows the need to improve the current property tax and land tax to a certain extent. The introduction of the real estate tax is carried out by fundamentally improving the definition of the property tax and land tax base, requiring the determination of the value of property and land resources at the market price.

Property tax is paid by legal entities and individuals in our republic. The procedure for calculating property tax paid by legal entities and individuals and paying it to the budget differs sharply from each other. At the same time, the fact that the base of the land tax is determined as the total area of the land plot, regardless of the value of the land plots, creates complications in the implementation of the real estate tax.

The establishment of measures for the gradual implementation of the property and land tax calculation system on the basis of the cadastral value of real estate objects close to the market value indicates the need to improve the current mechanism of these taxes.

The introduction of the real estate tax serves to ensure the fairness of taxation and to increase the efficiency of the economic mechanism aimed at the effective use of property and land resources, along with the approximation of property taxes to the global tax system.

Калит сўзлар. Солиқ, мол-мулк солиғи, кўчмас мулк солиғи, юридик шахслар, жисмоний шахслар.

Keywords. Tax, property tax, real estate tax, legal entities, individuals.

Кириш. Республикамиз солиқ тизимида мол-мулк солиғи кўп йиллардан буён самарали қўлланилиб келинмоқда. Мол-мулк солиғининг аҳамияти давлат бюджети даромадларини шакллантиришда намоён бўлиб, айниқса маҳаллий бюджетларнинг асосий даромад манбаи ҳисобланади. Шундан келиб чиқиб мол-мулк солиғи йиллар давомида такомиллаштирилиб, уни тўловчилари, солиқ солиш объекти ва базаси, солиқ ставкаси ва имтиёзлари, солиқни ҳисоблаш ва бюджетга тўлаш тартибига муайян ўзгартиришлар киритилди. Мол-мулк солиғи дунёнинг кўплаб мамлакатлари солиқ тизимида самарали қўлланилиб келинаётганлиги билан ҳам аҳамиятлидир. Лекин мамлакатимиз солиқ тизимида амал қилаётган мол-мулк солиғи айрим жиҳатларига кўра ривожланган мамлакатлардаги кўчмас мулк солиғидан фарқ қилади. Шундан келиб чиқиб, мол-мулк солиғи ва ер солиғини такомиллаштириб, уларни ўрнига жаҳон солиқ тизимида самарали қўлланилиб келинаётган кўчмас мулк солиғини киритиш юзасидан чоратадбирлар белгиланди ва босқичма-босқич амалга оширилмоқда. ... “кўчмас мулк объектларининг бозор баҳосига яқин бўлган кадастр қиймати асосида мол-мулк

ва ер солиқларини ҳисоблаш тизими икки босқичда жорий этилади:

биринчи босқичда (2021-2023 йиллар) - кўчмас мулк бўлган турар-жой фонди объектлари (квартира, якка тартибдаги уй-жойлар, дала-ҳовли), шунингдек, ушбу объектлар эгаллаган ер участкаларига нисбатан;

иккинчи босқичда (2022-2024 йиллар) - яшаш учун мўлжалланмаган алоҳида кўчмас мулк объектлари, шунингдек, ушбу объектлар эгаллаган ер участкаларига нисбатан"[2].

Ер солиғи ва мол-мулк солиғи ўрнига кўчмас мулк солиғини жорий қилиш мамлакатимиз солиқ тизимини

Материал ва метод. Мол-мулк солиғининг назарий ва амалий масалалари хорижлик ва мамлакатимизнинг қатор олимлари тадқиқотларида ўрганилган. Жумладан, С.В.Богачев[4], В.Г.Пансков, А.Н.Майорова[7], Майбуров ва В.В.Дербенева[6] каби хорижлик олимлар, Б.Умаров, Ш.Мусалимов, И.Ниязметов, С.Воронин, Б.Корабоев, Д.Угай, О.Мейлиев, Ф.Файзиев каби маҳаллий олимлар мол-мулк солиғини такомиллаштириш, хусусан кўчмас мулк солиғини қўллашга доир тадқиқотлар олиб борган.

Хорижлик олимлардан Atilola Moses Idowu ва бошқалар кўчмас мулк солиғига баҳолашнинг таъсирини тадқиқ қилиб, солиқ суммасини ҳисоблаб чиқаришдаги энг мунозарали ҳолат уларни баҳосини аниқлаш эканлигини қайд этган ва кўчмас

Умуман олганда, 2020 йилда кўчмас мулк солиқлари таркибида доимий кўчмас мулк солиғи устунлик қилиб, ЕИ-27 давлатлари ЯИМнинг 1,2 фоизини, жами кўчмас мулк солиқларининг 55 фоизини ташкил қилди[12].

Кўчмас мулк учун доимий солиқларнинг нисбатан пастлиги ва даромадларни оширишнинг потенциал

ислоҳ қилишда алоҳида йўналиш сифатида баҳоланиб, мулкый солиқларни жаҳон солиқ тизимига яқинлашиши билан бирга солиққа тортишнинг адолатлилигини таъминлашга, мол-мулк ва ер ресурсларидан самарали фойдаланишга қаратилган иқтисодий механизм самарадорлигини оширишга хизмат қилади. Айни вақтда, мазкур солиқларни амалдаги механизмни тадқиқ этиш асосида мавжуд муаммоларни аниқлаш ва уларни бартараф этишга қаратилган таклиф-тавсиялар ишлаб чиқиш солиқ тизимини такомиллаштиришнинг муҳим йўналиши ҳисобланади.

мулкни баҳолаш учун тажрибали баҳоловчиларни жалб қилишни таклиф қилган[3].

Европа Иттифоқига аъзо бўлган давлатларда мулк солиғи кўчмас мулк бўйича “доимий солиқлар” ва “бошқа кўчмас мулк солиқлари”дан иборат. “Доимий солиқлар” одатда мулк қийматининг баъзи ўлчовлари асосида ҳар йили тўланади. “Бошқа кўчмас мулк солиқлари” капиталга солинадиган солиқларни ва ўтказмаларга солинадиган солиқларни (шу жумладан, мерос ва ҳадя солиғи) ва операцияларга солиқларни ўз ичига олади.

2020 йилда кўчмас мулк солиқлари ЯИМнинг 2,3 фоизини ташкил этиб, 2019 йилга нисбатан 0,1 фоиз даражага ўсган ва Европа Иттифоқидаги умумий солиқ тушумининг 5,6 фоизини ташкил этган. манбаи эканлиги боис, кўплаб мамлакатларда уларга алоҳида эътибор қаратилган. Бундан ташқари, ушбу солиқлар базасининг товар айланмасига боғлиқ эмаслиги ва солиққа тортишнинг бошқа шакллариغا нисбатан иқтисодий фаолиятга таъсирининг камлиги боис, иқтисодий ўсишга кам таъсир кўрсатади.